

ORTADOğU GÜNDEMİ

17-23 Ağustos 2020

2020

■ SURİYE GÜNDEMİ

• Uluslararası Gündemde Suriye

ABD ile Rusya, Birleşmiş Milletler (BM) Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen'in Cenevre'de 24 Ağustos'ta yapılacak Suriye Anayasa Komitesinin üçüncü tur görüşmelerine katılma çağrısını memnuniyetle karşıladı. Pedersen, Suriye'nin kuzeybatısındaki Türk-Rus koordinasyonuna övgüde bulunurken Kovid-19 salgınının Suriye genelinde siviller üzerindeki insani ve sosyal etkileri konusunda da uyarıda bulundu.¹

ABD'nin Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey, Rusya'yı Suriye'deki iç savaşta siyasi bir çözüme ulaşmak konusunda ciddi davranmamakla suçladı. Gazetecilere açıklama yapan Jeffrey, ABD'nin Rusya'nın Suriye'de kapsamlı bir siyasi çözüm bulma konusundaki istek ve inanırlığından şüphe ettiğini ve Esad rejiminin bugüne kadar iktidarda kalmasının arkasındaki ana nedenin Moskova olduğunu söyledi. Jeffrey, Suriye'de Türk-ABD iş birliğinin İdlib'de net bir şekilde "olumlu sonuçlar elde ettiğini" ifade etti.²

• Suriye Rejimi

ABD Maliye Bakanlığı Suriye'ye ilişkin yeni yaptırımların uygulamaya koyulduğunu açıkladı. Aralarında Suriye rejimi lideri Beşar Esad'ın basın sözcüsü Luna al-Shibli'nin de bulunduğu altı kişi yaptırım listesine dâhil edildi. ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo yaptığı açıklamada, Esad rejiminin Guta'da kimyasal silahlarla yapmış olduğu katliamın yedinci yıl dönümünün arifesinde bulduklarını ve bu vahşetin kurbanlarının anısına Suriye rejimine altı yeni yaptırımda bulduklarını dile getirdi. Guta'da Esad rejimi tarafından yapılan bu saldırılarda ezici çoğunluğu sivil olmak üzere 1400 kişi hayatını kaybetmişti.³

Rus yetkililer, Lazkiye'nin kuzeyinde Rusya'ya ait olan Hmeymim Hava Üssü'nü genişletmek için Suriye rejimi ile 8 hektarlık bir alan için anlaşmaya vardıklarını açıkladı. Üzerinde anlaşılan bu alanın tıbbi tedavi ve rehabilitasyon merkezi olarak kullanılacağı açıklandı. Bölgenin Rusya'ya geçici olarak ücrete tabi olmadan tahsis edildiği dile getirildi.⁴

2005 yılında suikasta uğrayan eski Lübnan Başbakanı Refik el-Hariri davasında, yargıçlar Suriye ve Hizbullah'ın her ne kadar Hariri ve müttefiklerini elimine etmek için motivasyonları olsa dahi Suriye'nin bu suikasttan sorumlu olduğuna dair "doğrudan" bir kanıtın olmadığını dile getirdi.⁵ 2005 yılında Beyrut'ta meydana gelen patlamada Refik el-Hariri ile birlikte 21 kişi yaşamını yitirmiş 220 kişi yaralanmıştı.

• Fırat'ın Doğusu

Kamışlı'nın doğusundaki Tel Zehep askerî kontrol noktasından geçmek isteyen ABD konvoyu Suriye rejimi askerleri tarafından durduruldu. Rejimin haber ajansı SANA, ABD'ye ait iki savaş helikopterin Kamışlı'da konuşlanan rejim güçlerine ağır makineli tüfeklerle saldırı gerçekleştirdiğini belirtti. Saldırıda bir rejim askerinin hayatını kaybettiği, ikisinin de yaralandığı belirtildi. Konuya ilişkin Uluslararası Koalisyon Güçleri tarafından da açıklama yapıldı. Devriye gezen konvoya karşı kontrol noktası çevresindeki kişilerden hafif silahlarla ateş açılması sonucunda müdahale edildiği ve herhangi bir kayıpları olmadığı bildirildi. Son aylarda ABD güçlerinin farklı bölgelere erişimi, rejim tarafından sık sık engellenmiş ve ülkenin kuzeydoğusunda gerilim artmıştı.⁶

Suriye'nin Deyr ez-Zor bölgesinde hem Rus hem de ABD askerlerini hedef alan saldırılar gerçekleşti. 18 Ağustos'ta Rus konvoyunun geçişi sırasında el yapımı patlayıcının infilak etmesi sonucu bir tümgeneral hayatını kaybetti.⁷ Bölgede ayrıca ABD güçlerinin kontrolündeki Koniko Üssü yakınına 3 küçük Katyüşa füzesinin düştüğü ve saldırı nedeniyle can kaybı ya da maddi hasar yaşanmadığı bildirildi.⁸

Deyr ez-Zor'da Arap aşiretleri ve SDG arasında çıkan çatışmalar bu hafta da devam etti. Bölgenin doğu kırsalında SDG'nin kontrolünde bulunan El Busayrah şehri ve Ebu Hamam kasabasında sabah saatlerinde iki patlama gerçekleşti. Ebu Hamam kasabasındaki patlama YPG karargâhında gerçekleşirken diğer patlama hakkında yeterli bilgiye ulaşılmadı. Hafta içerisinde SDG'ye ve sözde özerk yönetime bağlı Deyr ez-Zor Sivil Konseyine ait araçlar hedef alınarak patlatıldı.⁹ Bölgede ayrıca rejim güçleri ile SDG ve Uluslararası Koalisyon Güçleri arasında da düşük ölçekli çatışmalar devam etmektedir. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin yayınladığı habere göre rejim güçlerinin Koniko Petrol Sahası'nın güneyinde ve Fırat Nehri'nin doğu kıyısındaki SDG ve Uluslararası Koalisyon Güçlerine karşı ayırım gözetmeksizin ateş açtığı bildirildi.¹⁰

• İdlib

Suriye Geçici Hükûmeti Sağlık Bakanı Maram al-Sheikh, İdlib'in kuzeyindeki ilk Kovid-19 kaynaklı ölümün gerçekleştiğini aktardı. Hastanın seksenli yaşlarda kronik böbrek yetmezliği olan bir kadın olduğu belirtildi. Bölgede şu ana kadar 54 vaka tespit edildi ve 46'sı iyileşmiş durumdadır.¹¹

Milli Savunma Bakanlığı, İdlib bölgesinde M4 karayolu üzerinde gerçekleşen 25. Türk-Rus ortak devriyesi sırasında teröristler tarafından saldırı gerçekleştiği ve bir aracın hafif şekilde hasar aldığını açıkladı. Bildiride, saldırıya ilişkin herhangi bir terör örgütü

adı verilmedi.¹² Bölgedeki grupların provokasyonları nedeniyle ortak devriye rotalarının kısaltılması kararı alınmıştı.¹³

■ IRAK GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi'nin, ABD ziyareti öncesinde İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü Komutanı İsmail Kaani ile görüştüğü iddia edildi. İddianın sahibi siyasetçi İzzet Şabander, görüşmenin Kazimi'nin ofisinde gerçekleştiğini söyledi.¹⁴

Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ile görüşükten sonra yaptığı açıklamada ABD'nin Irak'ın dostu olduğunu ve çeşitli alanlarda ABD ile ortak mutabakat zaptı imzalanacağını ifade etti. ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ise Irak hükûmetinin erken seçim yapmasını desteklediklerini ve Irak'a 200 milyon dolar destek sunma taahhüdünde bulduklarını belirtti.¹⁵

Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi ve ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ikili ilişkileri ve ABD-Irak Stratejik Diyalog Görüşmelerindeki ilerlemeyi görüşmek üzere Washington'da bir araya geldi.¹⁶ İki tarafında üzerinde anlaştığı "Stratejik Çerçeve Anlaşması" ilkelerini yeniden teyit ettiler. Bu sırada Pompeo, Kazimi'yi Irak hükûmetini ve Irak halkını daha eşitlikçi ve adil ulus talep etmeleri konusunda cesaretlendirirken önümüzdeki yıl önerilen erken seçimlere verdiği desteği ve İKBY ile bütçe anlaşması yapılması gerekliliğini dile getirdi.¹⁷

Beyaz Saray'da yapacakları görüşme öncesinde ABD Başkanı Donald Trump ile Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi'nin gazetelerin karşısına çıktığı ve Trump'ın "Askerlerimizi Irak'tan hızlı bir şekilde çıkarıyoruz ve ABD'nin orada kalmak zorunda olmadığı günü sabırsızlıkla bekliyorum" dediği belirtildi.¹⁸ Ayrıca Trump, Irak ile petrol anlaşmalarının da yapıldığının altını çizdi.

Kanun Devleti Koalisyonu Üyesi Abdulmehdi Sadavi, "Başbakan Mustafa Kazimi, ABD'de gerçekleştireceği görüşmelerde yabancı güçlerin ülkede kalmasına izin verirse parlamento tarafından aldığı güvenoyunu kaybeder" dedi. Ayrıca Bağdat ile İKBY arasındaki memur maaşları anlaşmasına değinen Sadavi, "İKBY'nin yeterince geliri var, yasa dışı bir şekilde davranış sergiliyor. Bu nedenle İKBY'ye bütçe gönderilmesini reddediyoruz. Bu adımı yasaların ihlali olarak görüyoruz" şeklinde konuştu.¹⁹

• Güvenlik

Irak İçişleri Bakanlığı Basra'da son zamanlarda atış gösteren suikastların nasıl gerçekleştiğine ilişkin açıklamalarda bulundu.²⁰ Medya ve Halkla İlişkiler Direktörü Tümgeneral Saad Maan, çoğu suikastın plakasız araçlarla gerçekleştirildiğini ve suçluların kimliklerini belirleme odaklı çalıştıklarını belirtti.

Irak'ın güneyindeki Basra vilayetinde aktivist Doktor Riham Yakup ve üç arkadaşının içinde buldukları aracın kimliği belirsiz silahlı kişiler tarafından saldırıya uğradığı ve saldırı sonucunda Yakup'un hayatını kaybettiği belirtildi.²¹ Ayrıca Basra'daki saldırı ile eş zamanlı olarak Nasiriye ve Bağdat'ta göstericilere yönelik de silahlı saldırıların gerçekleştiği bildirildi.²² Irak'ın Basra vilayetinde aktivistlerin uğradığı suikastları protesto eden göstericilerin Irak Parlamentosu Basra Temsilciliğini ateşe verdiği söylendi.²³

Irak Ortak Operasyonlar Komutanlığı Sözcüsü Tümgeneral Tahsin Hafaci yaptığı basın açıklamasında, IŞİD'e karşı ABD öncülüğünde kurulan Uluslararası Koalisyonun Irak'ın başkenti Bağdat'ın kuzeyindeki Taci Askerî Üssü'nü Irak güçlerine teslim ettiğini belirtti.²⁴

Irak Başbakanlığına bağlı Medya Güvenlik Ağı tarafından yapılan açıklamada, ABD askerleri ve diplomatlarının bulunduğu Bağdat Uluslararası Havalimanı yakınlarına bir adet Katyuşa roketinin düştüğü ve roketin, havalimanının güneydoğusundaki el-Feyyaz köyünden fırlatıldığı aktarıldı.²⁵

• Ekonomi

Irak Parlamentosu Finans Komitesi, çalışanların maaşlarının yalnızca üç ay boyunca güvence altına alınabileceği konusunda uyardı.²⁶ 24 Ağustos tarihinin hükûmetin reform paketi için son gün olacağı not edildi. Komite üyesi Cemal Kocar, parlamentonun 2020 yılı mali açığı kapatmak için iç ve dış borçlanma yasasını oyladığını hükûmete reform paketinin sunulması için 60 gün verildiğini dile getirdi. Hükûmetin çalışanların maaşlarını önümüzdeki aylarda ödeyebilmesinin petrol varil fiyatlarına bağlı olduğunu da konuşmasına ekledi.

Yeni tip koronavirüs salgını (Kovid-19) tedbirleri kapsamında, ticaretin aksamaması için Habur Sınır Kapısı ile İbrahim Halil Sınır Kapısı arasındaki tampon bölgede 1 Mart'ta başlatılan dorse ve şoför değişimi yapılmak suretiyle "temassız ticaret" uygulaması sona erdi.²⁷ Türkiye'nin Şırnak ilinin Silopi ilçesi yakınlarındaki Habur Sınır Kapısı'ndan Irak'a yük taşıyan tır ve kamyonların sürücülü geçişine yeniden başladı.

Irak Su Kaynakları Bakanlığından yapılan açıklamada, İran tarafından ülkeye giren Sirvan ve Zab nehirlerindeki su akışının azaldığı ve bu azalmanın Irak'a, özellikle de bağlı olduğu Diyala Nehri'ne büyük zarar vereceği ifade edildi.²⁸

• Sağlık ve Sosyal Hayat

Dünya Sağlık Örgütü Irak'ta Kovid-19'un yayılma hızının endişe verici oranda arttığını belirtti.²⁹ Topluluk içinde maske takmayı ihmal etmeme, kalabalık içinde bulunmama, sosyal mesafeyi koruma gibi önlemlere dikkat edildiği koşulda salgının yayılması önlenemez. Pandemi, ülkede yıllardır süren çatışmalar nedeniyle zayıflamış sağlık sistemini zorlamaktadır.

Basra'da kadın sivil aktivist Riham Yakup ve arkadaşı, kimliği belirsiz kişilerce silahlı saldırıda öldürüldü.³⁰ Olayın yaşandığı araca ait fotoğraflar sosyal medyada paylaşılırken yüzlerce vatandaş tepki gösterdi. ABD'de bulunan Başbakan Mustafa el-Kazimi, sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı paylaşımında "Basra Polis Dairesi Başkanı ve bazı güvenlik yetkililerini yaşanan son suikast eyleminden sonra görevden aldık. Katillerin tehditlerine boyun eğmek kabul edilemez. İçişleri Bakanlığının güvenlik ve emniyet birimlerinin suçlulara karşı toplumsal güvenliği sağlaması için gerekenleri yapacağız" dedi

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından "Terör Kurbanlarını Anma Uluslararası Günü" ilan edilen 21 Ağustos'ta Irak Parlamentosu Başkanı Muhammed el-Halbusi'nin, terör örgütü IŞİD tarafından zarar gören bölgelerle ilgili uluslararası toplumdan yardım isteyerek uluslararası toplumu Irak'ın yanında durmaya çağırdığı söylendi.³¹

28 Ağustos'ta başlayıp 10 gün sürecek olan Aşure Matemi törenine katılmak üzere çok sayıda Şii'nin Irak'ın Kerbela şehrine akın ettiği belirtildi. Kerbela'da gerçekleşecek olan Aşure Matemi törenlerinin yeni tip koronavirüs salgını (Kovid-19) salgın sürecinde gerçekleşen dünyadaki en kalabalık dinî tören olmasının beklendiği açıklandı.³²

TÜRKMEN GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Başbakanlık Ofisi tarafından yapılan yazılı açıklamada, Irak merkezî hükûmeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında kurulması öngörülen ortak koordinasyon merkezlerinin Başkan Mustafa Kazimi tarafından onaylandığı belirtildi. Açıklamada, ortak koordinasyon merkezlerinin Musul, Kerkük ve Diyala'da kurulacağı vurgulandı. Söz konusu merkezlerin Musul'da Mahmur ve Kask; Kerkük'te Çime; Diyala'da ise Hanekin bölgesinde oluşturulacağı ifade edildi.³³

Peşmerge'nin Kerkük ve diğer bölgelerde oluşturulacak koordinasyon merkezlerine yerleşecek olmasının açıklanmasının ardından Kerkük'te bulunan Arap ve Türkmen siyasilere konuya ilişkin tepkiler geldi. Kerkük Arap Cephesi Başkan Yardımcısı Nazım eş-Şimmeri, Kerkük'te merkezî hükûmete bağlı güvenlik güçleri dışında herhangi bir gücün bulunmasının kabul edilemeyeceğini açıkladı. Şimmeri açıklamasının devamında Kerkük'te olanların siyasi pazarlık sonucu gerçekleştiğini, Peşmerge'nin Kerkük sınırları içerisinde bulunmasının kentteki toplumsal barışı tehdit edeceğini belirtti.³⁴

Irak Türkmen Cephesi Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi ise kararın açıklanmasının ardından Kerkük Ortak Operasyonlar Komutan Saad Harbiye ve Kerkük Vali Vekili Rakan Said ile bir araya geldi. Salihi, iki görüşmesinde de Peşmerge'nin Kerkük'e dönüşünün Kerkük'teki Türkmen ve Arap siyasilere tarafından kabul edilmeyeceğini, kentte yalnızca merkezî hükûmete bağlı güçlerin bulunmasını istediklerini vurguladı.³⁵ Erşat Salihi ile birlikte Cuburi ve Harbiye ile gerçekleştirilen görüşmelere katılan Kerkük Arap Cephesi Milletvekili Halit Miferci de merkezî hükûmet ve İKBY'nin söz konusu kararını reddettiklerini ifade etti.

Kerkük Vali Vekili Rakan Said Cuburi'nin; Sergaran Nahiyesi Müdürü Lokman Hüseyin, Dibis ilçesi Kaymakamı Abdullah Nureddin ve Kerkük merkez ilçesi Kaymakamı Kamil Sali'yi görevden aldığı bildirildi. Kerkük merkez ilçesi Kaymakamı Kamil Sali yaptığı açıklamada, görevden alınmasının kendisine telefonla bildirildiğini ifade ederek işlemin yasal olmadığını söyledi. 20 Eylül tarihine kadar izinli olduğunu bildiren Sali, izinde olması nedeniyle kararın tarafına resmî bir şekilde tebliğ edilmediğini ifade etti. Kerkük Vali Vekili Cuburi'nin kararına karşı itiraz edeceklerini belirten Sali, kararın iptal edilmemesi durumunda Federal Mahkeme'ye şikâyette bulunacaklarını açıkladı. Söz konusu yetkililer, 2017'de İKBY'nin bağımsızlık referandumunun ardından merkezî hükûmet tarafından gerçekleştirilen Kanun Uygulama Operasyonu'nun ardından Kerkük'ten Erbil'e geçmişlerdi.³⁶

Haziran 2020'de Kovid-19 nedeniyle hayatını kaybeden Türkmen Adalet Partisi Başkanı Enver Bayraktar'ın yerine Sabah Hacıoğlu'nun yeni genel başkan seçildiği açıklandı. ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi ve beraberindeki heyet, Hacıoğlu'nun yeni Parti Başkanı seçildiğinin açıklanmasının ardından Hacıoğlu'na tebrik ziyaretinde bulundu.³⁷

Parlamento Başkan Yardımcısı Beşir Haddad, Kerkük Vali Vekili Rakan Said Cuburi başkanlığındaki heyet ile bir görüşme gerçekleştirdi. Yapılan görüşmeye Parlamento Genel Sekreteri Abdullah Serini, Kerkük Sağlık ve Eğitim daireleri müdürleri ve Kerkük

Valiliğinde görevli bazı idareciler katıldı. Görüşmede Kerkük'e ek mali ödeneklerin ayrılması, Kovid-19 ile mücadele ve vatandaşlara kamu hizmetlerinin nasıl daha iyi şekilde ulaştırılabileceğinin ele alındığı bildirildi. Haddad, Kerkük'e daha fazla önem gösterilmesi ve herkesin Kerkük'ün kalkındırılmasında ve temel hizmetlerin sunulmasında çaba sarf etmesi gerektiğini belirtti. Ayrıca Kerkük Vilayet Meclisi Üyeleri ile Kerkük Valiliği arasında iletişimin kopmaması gerektiğine vurgu yapan Haddad, Kerkük'teki tarım arazileri konusundaki anlaşmazlıkların hukuki süreçler ile birlikte çözülmesi gerektiğini ifade etti. Tarım arazilerinin meşru sahiplerine teslim edilmesi gerektiğine vurgu yapan Haddad ayrıca Peşmerge, Irak Ordusu ve Haşdi Şabi'nin Kerkük için fedakârlıklar ortaya koyduğuna da vurgu yaptı.³⁸

• Güvenlik

Selahaddin vilayetinin Tuzhurmatu ilçesine bağlı Süleyman Bey nahiyesindeki Büyük Hafriye, Küçük Hafriye ve Lokum köylerine sivil halkın geri dönüşü için Kerkük Ortak Operasyonlar Komutanı Saad Harbiye, Süleyman Bey Nahiyesi Müdürü, Irak Ordusu İkinci Alay Komutanı ile bölgedeki aşiret şeyhlerinin katıldığı bir toplantı gerçekleştirildi. Yapılan toplantıda, terör örgütü IŞİD tehdidinden arınan Süleyman Bey'e bağlı söz konusu köylere sivil halkın geri dönüşüne izin verileceği bildirildi.³⁹

Irak İçişleri Bakanlığı, Kerkük'e bağlı Havice ilçesinde gerçekleştirilen operasyonda, altı terör örgütü IŞİD militanının yakalandığını açıkladı. Ayrıca açıklamada, güvenlik güçlerinin söz konusu operasyonda örgüte ait çok sayıda silah, patlayıcı ve mühimmat ele geçirdiği ifade edildi.⁴⁰

• Sağlık & Sosyal Hayat

Irak Sağlık Bakanlığı, Kerkük'te 23 Ağustos 2020 itibariyle Kovid-19'dan 7 kişinin daha hayatını kaybettiğini açıkladı. Toplam vaka sayısının 8314'e çıktığını belirten bakanlık, toplam ölü sayısının ise 366'ya ulaştığını bildirdi.⁴¹

IKBY GÜNDEMİ

• Siyaset:

Irak Parlamento Başkanı Muhammed el-Halbusi, 19 Ağustos 2020 tarihinde Süleymaniye'yi ziyaret etti. Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih ve KYB Eş Başkanı Lahur Cengi ile görüşen Halbusi; Irak'ta yapılması planlanan erken seçimi ve yeni seçim yasasını görüştüklerini açıkladı.⁴²

Goran Hareketi'nin Irak Parlamentosundaki milletvekilleri, memur maaşlarının gecikmesi ve kesilmesi nedeniyle Goran Hareketi'nin IKBY kabinesinden çekilmesi çağrısında bulundu. Milletvekilleri, "IKBY bütçe payının Bağdat tarafından gönderilmesine rağmen IKBY memur maaşını dağıtmamaktadır, bu sebeple Goran'ın yönetimde yer alması utanç vericidir" şeklinde açıklama yaptı. Buna karşın Goran Hareketi'nin sözcüsü Adnan Osman "Goran parti kararı ile nasıl hükûmete katıldıysa hükûmetten çekilmesi de aynı kuruluşun yetkisine bağlıdır" açıklamasını yaptı.⁴³

Ekonomik:

Bağdat-Erbil müzakereleri çıkmaza doğru sürüklenirken Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih'in ara buluculuğunu yaptığı görüşmelerde Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımı ile IKBY Başbakanı Mesrur Barzani arasında sözlü ve geçici bir anlaşmaya varıldı. Üç aylık geçici anlaşmaya göre Bağdat, Erbil'e her ay 250 milyon dolar gönderecek.⁴⁴ IKBY'de memur maaşlarının daha fazla gecikmemesi için Bağdat'ın üç ay sürecinde bu parayı göndereceği kararlaştırıldı.⁴⁵ Buna ek olarak Mesrur Barzani'nin sınır kapılarının Bağdat tarafından denetlenmesine onay verdiği iddia edilmektedir.⁴⁶

Irak ve Türkiye arasındaki ticaret hız kazanırken, İran ile IKBY arasındaki ticaretin hacmi azalmaktadır. Irak-Türkiye ticaret hacminin Kovid-19 salgınından önceki seviyesine ulaştığı gözlemlendi. Türkiye'nin Erbil Başkonsolosu Hakan Karaçay, 2020 yılının 7. ayında Irak ile Türkiye ticaretinin 4 milyar 800 milyon dolara ulaştığını belirtti. Karaçay, günlük 1350-1400 tırın Habur Sınır Kapısı'ndan Irak'a giriş yaptığını söyledi.⁴⁷ Öte yandan konuyla ilgili açıklamada bulunan IKBY İthalat ve İhracat Birliği Başkanı Mustafa Abdurrahman, salgın ve ABD yaptırımlarının IKBY ile İran arasındaki ticaretin %20 düşmesine neden olduğunu belirtti.⁴⁸

Güvenlik:

19 Ağustos 2020 tarihinde Habur Sınır Kapısı'nda IKBY'li tır şoförleri yük taşıyan Türk araçlarının IKBY'ye girmesinin yasaklanması için gösteri düzenledi. Habur Sınır Kapısı'nın yetkilileri şoförlerle sorunun çözülmesi için konuşma yaparken uzaktan silahla vuruldu.⁴⁹ Duhok Polis Müdürlüğünün açıklamasına göre iki kez birkaç farklı açıdan güvenlik güçlerine ve göstericilere ateş edildi. Duhok Polis Müdürü Tarık Ahmed, 61 polisin ve 4 sivilin ağır yaralanıp hastaneye kaldırıldığını aktardı. Ahmed, yakalanan 18 kişi arasında sadece 4 kişinin şoför olduğuna dikkat çekti.⁵⁰

• Sosyal Hayat:

IKBY’de tespit edilen toplam yeni tip koronavirüs salgını (Kovid-19) vaka sayısı 23.739’a yükselirken virüs nedeniyle 837 kişi hayatını kaybetti. Virüsü yenerek sağlığına kavuşan kişi sayısı ise 13.650’ye ulaştı.⁵¹

KÖRFEZ GÜNDEMİ**• Suudi Arabistan:**

ABD’de, “Rusya’yı Suriye iç savaşına müdahale etmeye teşvik ettiği” gerekçesi ile Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman’a dava açıldı. Dava dosyasında dönemin ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) Direktörü John Brennan ile Temmuz ve Ağustos 2015’te görüştüğünü belirten Suudi Arabistanlı eski İçişleri Bakanlığı istihbarat yetkilisi Saad el-Cebri; Brennan’ın, Veliht Prens’in Rusya’yı Suriye iç savaşına müdahaleye teşvik ettiğinden endişeli olduğunu ve o dönem Rusya’nın, Suriye iç savaşında bir taraf olmadığına ilişkin ifadelerde bulundu. El-Cebri söz konusu görüşmelerden sonra Kanada’ya sığınmak zorunda kaldığını belirtirken, Beşar Esad rejiminin düşmek üzere olduğu bir dönemde Rusya’yı Suriye’ye müdahaleye davet eden kişinin Muhammed bin Selman olduğunun altını çizdi.⁵²

İsrail’in bir haber sitesinde, Tel Aviv yönetiminin Suudi Arabistan ve Çin arasında müzakere edildiği iddia edilen nükleer görüşmelerden rahatsız olduğu; bahsi geçen rahatsızlığın İsrailli yetkililerce Washington’daki ilgili kişilere bildirdiğini ve endişelerin Washington ile paylaşıldığı öne sürüldü.⁵³ Geçtiğimiz haftalarda ABD’nin Wall Street Journal gazetesinde yayınlanan bir haberde Riyad yönetiminin, nükleer reaktörlerde yakıt olarak kullanılan “Sarı Pasta” adlı ürünü işlemek için Çin’in de desteğini alarak gizli bir tesis inşa ettiği ifade edilmişti.

Veliht Prens Selman ile Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi telefon görüşmesi gerçekteştirdi. Görüşmede küresel petrol piyasalarında istikrarı sağlama ve yeniden denge oluşturma çabaları ele alınırken ikili, OPEC ve OPEC+ üyeleri arasında belirlenen petrol üretim kotası gereğince mayıs-temmuz ayları arasında söz konusu kotayı aşan ülkeler için çağırıda bulundu. İlk aşamada kotayı aşan ülkeler arasında Irak da bulunuyor.⁵⁴

Hafta içinde Veliht Prens Selman’ın Vizyon 2030 Projesi kapsamında açıkladığı Kızıldeniz Turizm Projesi bölgesi ile ilgili olarak yolsuzluk yapıldığının aktarılması üzerine kraliyet kararnamesinin yayınlandığı ifade edildi. Bahsi geçen kararnamenin yayınlanmasının

ardından Sınır Muhafızları Genel Müdürü Korgeneral Avad bin Iyd bin Avde el-Belevi emekliye sevk edilirken Umluc ve El-Vach illerinin valileri, bu illerdeki sınır muhafız komutanları ve bir ilçe yöneticisi ise görevden azledildi.⁵⁵

• Birleşik Arap Emirlikleri:

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Enver Gargaş tarafından BAE'nin İsrail'de büyükelçilik açacağı ancak büyükelçiliğin Kudüs'te değil, Tel Aviv'de olacağı ifade edildi.⁵⁶ Ayrıca Gargaş, Abu Dabi yönetiminin ABD'den F-35 savaş uçaklarının satın alınmasına ilişkin 6 yıl önce gerçekleşen görüşmelerin yasal bir nitelik kazandığını ve söz konusu uçakları almak üzere yemin ettiklerini ifade etti.⁵⁷ Geçtiğimiz hafta, diplomatik bağları bulunmayan BAE ve İsrail arasında ABD Başkanı Donald Trump'ın da çabalarıyla normalleşme anlaşması imzalanmıştı.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, BAE Abu Dabi Velihaht Prensi Muhammed bin Zayid el-Nahyan'ın danışmanı Muhammed Dahlan hakkında "kırmızı bülten" talebinde bulundu. 19 Nisan 2019 İstanbul'da BAE adına casusluk yaptıkları iddiasıyla Samir Semih Şaban ve Yusuf Hasan isimli iki kişi gözaltına alınmıştı. Bahsi geçen şahısların ise Muhammed Dahlan tarafından, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları ve Türkiye'de yaşayan Filistinli kanaat önderleri hakkında bilgi toplamak için görevlendirildikleri belirlendi.⁵⁸

Hafta içinde, ABD Hazine Bakanlığının İran havayolu şirketi Mahan Havayolları'na maddi destek sağladığı gerekçesi ile BAE merkezli iki şirkete yaptırım listesine aldığı öne sürüldü. Bakanlık'tan yapılan açıklamada Parthia Cargo ve Delta Parts Supply isimli iki şirketin, Mahan Havayolları'na "temel parçalar ve lojistik" sağladığı ifade edildi. Öte yandan, Parthia Cargo'nun İran uyruklu sahibi Amin Mahdavi de söz konusu yaptırım listesine alındı.⁵⁹

Son olarak İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, pazartesi günü yaptığı açıklamada İsrail'in BAE ile normalleşme anlaşmasının bir parçası olarak Suudi Arabistan üzerinden BAE'ye doğrudan uçuşlar için hazırlandığını dile getirdi.⁶⁰

• Yemen:

Hafta başında Yemen'in Şebve vilayetine bağlı Atak kentinde Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) destekli Güney Geçiş Konseyi (GGK) karşıtı eylemler yapıldı. Merkezî hükûmet yanlısı Güney Ulusal Koalisyonu tarafından organize edilen gösterilerde Yemen'in parçalanmasına karşı sloganlar atılırken, BAE'nin İsrail ile yaptığı normalleşme anlaşmasına da tepki gösterildi.⁶¹ Öte yandan yine güney kentlerinden Ebyen'de de hükûmet güçleri ile BAE destekli GGK milisleri arasında çatışmalar yaşandı. Bölgede 27 Haziran'dan bu yana taraflar arasında görece bir ateşkes sağlanmıştı.⁶²

Yemen Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ali Muhsin Salih, ABD'nin Yemen Büyükelçisi ile yaptığı görüşmeden sonra uluslararası toplumun Husilere karşı sessizliğini eleştiren açıklamalarda bulundu. Salih, açıklamasında özellikle BM Güvenlik Konseyinin Husilere karşı herhangi bir adım atmamasının Yemen'de barışın sağlanmasını zorlaştırdığını ifade etti.⁶³ Yemen'in Ürdün Büyükelçisi Ali el-Amrani de Twitter üzerinden bir mesaj yayınlarak BAE'nin ülkede ayrılıkçı faaliyet gösteren gruplara desteğini kesmesi yönünde çağırıda bulundu.⁶⁴

BAE ile İsrail'in ilişkileri normalleştirmek için anlaşmasından sonra Yemen'de bulunan Yahudi topluluk da kendileri için atılacak adımları beklemeye başladı. Basına yansıyan haberlerde Yemen'de sayıları 100'ü bulan Yahudi topluluğunun Abu Dabi'ye transfer edileceği iddiaları yer aldı.⁶⁵ Öte yandan Suudi Arabistan'daki insan hakları ihlallerini takip eden bir sivil toplum örgütü tarafından yayınlanan raporda Suudi Arabistan ve Yemen sınırında bulunan Cizan kentindeki hapishanelerde Yemenli mahkumlara görevliler tarafından sistematik işkence uygulandığı belirtildi.⁶⁶

• Katar:

Salgın nedeniyle kapatılan İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı uçuşlarına 25 Temmuz tarihinden itibaren başlayan Katar Havayolları, 1 Eylül 2020 tarihi itibarıyla söz konusu uçuşların günde üç sefere çıkarılacağını açıkladı.⁶⁷ Ayrıca şirket, planlarını değişiklik yapmak zorunda kalan yaklaşık 600 bin yolcuya, mart ayından bu yana 1,2 milyar doların üzerinde para iadesi yaptı.⁶⁸

Hafta içinde Libya Ulusal Mutabakat Hükûmeti, Türkiye ve Katar ile aralarında üçlü bir askerî anlaşma imzalandığını açıklamadı. Libya, askerî kurumlar inşa edilmesi konusunda Türkiye ve Katar ile anlaştıklarını duyurdu. Söz konusu açıklamayı yapan Libya Savunma Bakan Yardımcısı Selahaddin en-Nemruş, eğitim ve danışma alanlarında askerî kurumların inşası için Libya'yı desteklemeleri konusunda Türk ve Katar Savunma Bakanları ile anlaştıklarını belirtirken anlaşma gereğince Libyalı subayların Türkiye ve Katar'da eğitileceği ifade edildi.⁶⁹

Son olarak Doha yönetimi, İsrail-BAE arasında imzalanan normalleşme anlaşması hususunda Filistin'e destek verdi. Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman el-Sani tarafından yapılan açıklamada Katar'ın, Filistin davasının desteklenmesi ve 1967 sınırlarında başkenti Kudüs olan bir Filistin devleti kurulmasına ilişkin tutumlarının kesinlikle değişmediği ve bu konuda net olduğu vurgulandı.⁷⁰

• Kuveyt:

Kuveyt hükûmeti, hazinelerinde 6,6 milyar dolar olduğunu ve bu şekilde devam ederse Ekim ayından itibaren maaş ödemesi yapamayacaklarını açıkladı. Kuveyt, gelirlerinin %90'ını petrolden sağlamakta olan bir ülke olarak petrol fiyatlarının düşüşünden fazlasıyla etkilenmiştir.⁷¹ Kuveyt Maliye Bakanı Barrak Al-Sheetan, devlet memurlarının maaşlarının ve devlet yardımlarının kesilmemesini sağlamaya çalışacaklarını belirtti.⁷²

İkametgâh izni sona eren yabancı işçilerin sınır dışı edilmesi, hapsedilmesi ve para cezası kesilmesi gibi durumlar söz konusuken hükûmetin af çıkarabileceği söylendi. Bazı insanların teslim olduğunu ve sınır dışı edilmeyi beklediği belirtildi.⁷³

• Umman:

Sultan Heysem bin Tarık, çeşitli bakanlıklara yeni isimler atadı. Dışişleri Bakanı Yousuf bin Alawi bin Abdullah iken Sayyid Badr bin Hammad bin Hamoud Al Busaidi oldu.⁷⁴ Yousuf bin Alawi bin Abdullah, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'nin İsrail ile normalleşme planlarını açıkladıktan sonra İsraili mevkidaşı Gabi Ashkenazi ile telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Görüşmede ikili ilişkilerin güçlendirilmesi gerektiği vurgulandı. İletişimin sürekli sağlanması ve iki ülke arasındaki normalleşme sürecinin geliştirilmesine dair açıklamalarda bulunuldu. Yousuf bin Alawi'nin Fatah ile de görüştüğü, Ortadoğu'da uzun ve adil bir barış olmasını istediklerini söylediği belirtildi.⁷⁵

• Bahreyn:

Bahreyn'de Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri suikastı davasına ilişkin karar memnuniyetle karşılandı. Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada kararın Hizbullah'ın bu olaya karıştığına açık göstergesi olduğu ifade edildi.⁷⁶ Dışişleri Bakanlığında yapılan bir başka açıklamada ise Libya'daki ateşkes kararından duyulan memnuniyet dile getirildi. Libya'daki tüm tarafların bu karara uyması gerekliliğine işaret edilen açıklamada, ülkede istikrarın sağlanması için siyasi sürecin bir an önce işletilmesinin önemine vurgu yapıldı.⁷⁷

Kovid-19 salgını ile mücadelede de kararlar alınmaya devam edildi. Buna göre daha önce uygulanan yurt dışından gelenlerin 10 gün süresince karantinada kalma zorunluluğu kaldırılırken, gelen yolculara zorunlu Kovid-19 testi uygulamasının devam edeceği açıklandı.⁷⁸ Eğitim Bakanlığı da yeni eğitim-öğretim yılının daha önce belirtildiği üzere 6 Eylül'de başlayacağını duyurdu.⁷⁹ Sağlık Bakanlığı da bir açıklama yaparak Kovid-19 aşısı klinik deneylerinin 3. faz aşamasına geldiğini, gönüllülerin aşı çalışmalarında yer alabileceğini duyurdu.⁸⁰

■ KUZEV AFRIKA GÜNDEMİ

• Mısır:

Mısır merkezli El-Beled Televizyonu'nun internet sitesinde yer alan habere göre Meclis Anayasa ve Yasama Komisyonu, söz konusu anlaşmaya onay verdi. Karar metnine göre anlaşmanın iki taraf arasındaki deniz yetki alanlarını kısmen belirlediği, ileride yapılacak görüşmeler neticesinde bu sınırların tamamının belirleneceği kaydedildi. Anlaşmanın kısmen onaylanmasının nedeni anlaşmadaki deniz sahasının Türkiye ile Mısır arasında kalan deniz sahası ile çakışması olarak belirtildi.⁸¹

Türkiye ve Katar Milli Savunma Bakanlarının UMH lideri ile Libya'da görüşmesinin ardından darbeci Sisi Hafter'e istihbarat birimleri aracılığıyla gizli bir mektup gönderdi. Bu mektubun ardından Sisi, subaylarına olası bir duruma karşı tam hazırlıklı olmalarını söyledi.⁸²

Libya'daki görüşmenin ardından Misrata kentindeki limanın Türkiye'ye deniz üssü olarak verileceği UMH tarafından duyuruldu. Bunun üzerine Mısır bu duruma şaşırđıklarını ve bu durumun Doğu Akdeniz'de gerginliği tırmandıracağını açıkladı.⁸³

Darbeci Sisi, Mısır donanmasını geliştirmek için Alman Gemi Yapımı Şirketi Lürssen'in CEO'su Peter Lürssen ile Kahire'de görüştü. Bu görüşmede Mısır donanması için ekipman ve teknoloji transfer anlaşmaları ele alındı. Lürssen şirketi bünyesi altında bulunan 8 tersanesi ile dünyanın önde gelen gemi yapımı şirketlerinden birisidir.⁸⁴

Libya'da Sirt'e'nin silahsızlandırılmasına yönelik UMH ve Hafter taraflarınca imzalanan ateşkesin ardından Sisi, ateşkesi tebrik ettiğini ve desteklediğini açıkladı. Ateşkes doğ-rultusunda Türkiye ile Mısır arasındaki gerginliğin düştüğü belirtildi. Ateşkesin üzerine Mısır Dışışleri Bakanı Sameh Shoukry ile Alman Dışışleri Bakanı Heiko Maas, Libya'daki ve Filistin'deki son gelişmeleri değerlendirmek için bir telefon görüşmesi yaptı. İki bakan da Libya'daki ateşkesine yönelik bunun Libya'nın güvenliği ve stabilizesi için ne kadar önemli bir adım olduğunu ve bu sayede parçalayıcı dış güçleri ülkeden uzaklaştırabileceklerini belirtti.⁸⁵

• Libya:

Savunma Bakanımız Hulusi Akar ve Katarlı mevkidaşı Halid bin Muhammed Attiyay, Ulusal Mutabakat Hükümetinden yetkililerle görüşmek üzere Trablus'a bir ziyarette bulundu. Hem Katar hem Türkiye hem de Ulusal Mutabakat Hükümeti yetkililerince Misrata'daki donanma üssü ve Trablus'un güneyindeki el-Vatiye Hava Üssü'nün oluştu-

rulacak üçlü kontrol mekanizması tarafından kullanılması ve periyodik olarak bölgeye Genel Kurmay Başkanı düzeyinde ziyaretlerin gerçekleştirilmesi hususunda istişarelerde bulunuldu.⁸⁶

Almanya Dışişleri Bakanı da Trablus'a ziyarette bulundu. Berlin temsilcisinin askerden arındırılmış bölge çağrıları ve darbeci Hafter'in petrol blokajını kaldırması talepleri yerini bulmuştur.⁸⁷ Talebe olumlu yanıt veren Hafter'in görevlendirdiği "Petrol Tesisleri Muhafızları" adlı milis grubunun lideri Naci el-Mağribi 214 günlük petrol üretimine uygulanan blokajın kaldırdığını duyurdu.⁸⁸

Ulusal Mutabakat Hükûmeti Başbakanı Fayiz es-Serrac, ülkedeki tüm askerî güçlere derhâl ateşkes yapılması ve askerî operasyonların durdurulması talimatı verdi. Aynı zamanda Serrac, ateşkesin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için Sirte ve Cufra'nın askerden arındırılması gerekliliğini de bildirdi.⁸⁹ Serrac, Başkanlık Konseyi toplantısında Türkiye ve Katar'a özel olarak teşekkürlerini ilettili. Aynı şekilde bölgedeki diğer ülkelerinde Libya'nın barış ve istikrarından yana olmaları yönünde irade göstermelerini talep etti.⁹⁰

Bu gelişmelerin ardından Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron Libya Başbakanı Fayiz es-Serrac'ı Paris'e davet etti. Libya Başkanlık Konseyi Basın Ofisinden yapılan yazılı açıklamaya göre, Fransa'nın Trablus Büyükelçisi Beatrice Le Fraper Başbakan Serrac'ı telefonla arayarak ateşkes üzerine değerlendirmelerde bulundu ve Macron'un Serrac ile en kısa zamanda görüşmek istediği bilgisini aktardı.⁹¹

• Tunus:

Tunus'un en güçlü siyasi kanadı olan Nahda Hareketi, İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında yapılan normalleşme anlaşmasını reddeden Tunus'taki resmî ve ulusal duruş ile gurur duyduklarını açıkladı. Söz konusu anlaşmanın Filistinlilere karşı açık bir saldırı olduğu vurgulanan açıklamada, bu davranışın Arap ve İslam dünyası tarafından belirlenen duruşa karşı resmî bir karşı çıkış olduğu belirtildi.⁹²

Tunus'ta Nahda Hareketi Partisi Lideri ve Meclis Başkanı olan Raşid el-Gannuşi, düzenlediği basın toplantısında demokrasinin partiler ve seçilmiş meclislerin yönetimine dayandığının altını çizdi. "Seçimler yapılır ancak sonuçları dikkate alınmaz ve teknokrat hükûmeti kurarsak yapılan seçimlerin hiçbir anlamı olmaz. Bu nedenle Nahda Hareketi, teknokrat hükûmete karşı bir duruş sergilemektedir ve seçimle iş başına gelmiş bir hükûmetten yanadır" ifadelerini kullanarak teknokrat bir hükûmete karşı olduğunu söyledi.⁹³

Tunus Cumhurbaşkanlığı, yerel bir gazete tarafından yayınlanan Cumhurbaşkanı Kais Said'e yönelik suikast isimli haberi yalanlayarak bu yalan haberi yapanların yargılayacaklarını

bildirdi. Kais Said'in medya danışmanı Rachida Ennaifer, yaptığı Facebook paylaşımında "Söylentiler yayarak demokrasi atmosferini zehirlemeye çalışıyorlar ancak umudumuz hâlâ yeni, özgür ve müreffeh bir Tunus inşa etmek için bizimle" açıklamalarında bulundu.⁹⁴

Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Libya halkı arasında güvenin yeniden kazanılmasına katkıda bulunacak olan ateşkes adımını olumlu olarak değerlendirdi. Çözümün siyasi yollardan olması gerektiğini bir kere daha yineleyen Tunus, kardeş Libya halkının yanında olmaya devam edeceğini bildirdi.⁹⁵

• Cezayir:

Libya'daki ateşkes anlaşması Cezayir'de de memnuniyetle karşılandı. Duyulan memnuniyetin ve Libya'nın geleceğinin bölge halkı tarafından belirlenmesi gerekliliğinin altı çizilen Dışişleri Bakanlığı açıklamasında; süreci, kalıcı barışa götürecektir bir barış planının tüm tarafların dâhil edilmesiyle Cezayir öncülüğünde gerçekleştirilebileceğinin altı çizildi.⁹⁶

Dışişleri Bakanlığı, Mali'de gerçekleşen darbeye yönelik anayasaya aykırı bir şekilde gerçekleşen hükümet değişikliğinin kesin olarak reddedildiğini bildirdi. Kardeş ve komşu Mali'deki durumun çok büyük bir endişeyle takip edildiğini söyleyen Cezayirli makamlar, tüm tarafları anayasal düzene saygı göstermeye çağırdı. Krizin hızlı bir şekilde çözülmesi gerektiği açıklanarak bu bağlamda, iktidara katılmanın yolunun yalnızca sandık olduğu hatırlatıldı.⁹⁷

Cezayir ordusunun lojistik ve elektronik birimlerinde görevli komutanlarda görev değişikliğine gidildi. Cumhurbaşkanı Tebbun tarafından gerçekleştirilen atamalarda eski rejime yakınlığı ile tanınan isimler görevden uzaklaştırılarak yerine Tebbun'a yakın olduğu düşünülen isimler getirildi.⁹⁸

Cezayir ile AB arasında imzalanmasına çok az bir süre kalan ticaret anlaşması, Cezayir iş dünyasındaki müteşebbisler tarafından ekonomik egemenliğin ortadan kalkacağına dair endişeler barındırmaktadır. Cumhurbaşkanı Tebbun ile görüşen Başbakan Abdelaziz Cerad ticaret anlaşması şartlarının ayrıntılı bir şekilde gözden geçirileceğine ve ülkeye zarar verecek bütün ekonomik ve ticari maddelerin yeniden gözden geçirileceğinin altını çizdi.⁹⁹

• Fas:

Fas'ta açıklamalarda bulunan Libya Devlet Konseyi Başkanı Halit el-Mışri, Fas'ın Libya krizini çözmek için devam eden çabalarda yer aldığını söyledi. Mışri, bu çabalar doğrul-

tusunda temmuz ayında Libya'dan bir heyetin Fas'ı ziyaret ettiğini de hatırlattı. Aynı zamanda Tobruk Temsilciler Meclisi başkanı Akila Salih ile Fas'ta gerçekleştirilebilecek görüşmeye hazır olduğunu da sözlerine ekledi.¹⁰⁰

Fas ve Çinli Biotec Grubu, Kovid-19 aşısının klinik deneylerine ilişkin ikili iş birliği anlaşması imzaladı. Video konferans yoluyla imzalanan anlaşmanın ardından bu anlaşmaların yeni ve gelecek vaat eden bir iş birliği boyutuyla Rabat ile Pekin arasındaki iş birliği dinamiğini daha da pekiştirdiği açıklandı. Pandemiden kaynaklı olarak 888 kişi hayatını kaybederken ülke genelinde yaklaşık 20.000 kişinin aktif vaka olarak hastalıkla mücadele ettiği bildirildi.¹⁰¹

Fas Kraliyet Hava Kuvvetleri 24 adet son teknoloji F-16 Viper tipi savaş uçağı alacağını duyurdu. Üretimini Lockheed Martin tarafından yapılacağı son teknoloji uçakların yanında, Kraliyet Hava Kuvvetleri elindeki 23 adet F-16 tipi uçakları modernizasyon için ABD'ye göndereceğini ekledi. Modernizasyonun aşamalarında Faslı mühendislerin eğitimi de söz konusudur. Lockheed Martin'e göre bütün sürecin 2026'da tamamlanması beklenmektedir.¹⁰²

■ ENERJİ GÜNDEMİ

• Dünya Geneli

OPEC+ yaptığı en son toplantıda üretim politikasını daha evvelden aldığı günde 7,7 milyon varil kısma politikasını değiştirmede. OPEC+ ayrıca Irak, Nijerya ve Kazakistan gibi ülkelerin kısıtlama konusundaki uyumuna odaklanacağını açıkladı.¹⁰³

Çin büyük miktarlarda ABD ham petrolünü ithal etmeyi planladığını bildirdi. Çin, ağustos ve eylül ayları için en az 20 milyon varil ABD ham petrolünü taşımak için geçici olarak tanker rezervasyonu yaptı.¹⁰⁴

Ortak Organizasyonlar Veri Girişimi (JODI) verilerine göre Rusya, haziran ayında Suudi Arabistan'dan daha fazla ham petrol üretti. Rusya ve Suudi Arabistan OPEC + anlaşması kapsamında üretimi kısarken, ABD mayıs ayından bu yana ham petrol üretimindeki düşüşe rağmen haziran ayında dünyanın en büyük ham petrol üreticisi olmaya devam etti.¹⁰⁵

• Türkiye

Türkiye, kıyılarından yaklaşık 170 kilometre açıklarında Karadeniz de Tuna-1 kuyusunda 320 milyar metreküp (bcm) doğal gaz bulunduğunu açıkladı. Gerçekleşen bu keşfin

ülkenin yıllık 12 milyar dolarlık gaz ithalat faturasının düşürülmesinde ve bölgenin dinamiklerinin değişmesinde kritik bir rol oynayacağı düşünülüyor.¹⁰⁶

• Ortadoğu

Mısır Başbakanı, sekiz kilometrelik El-Hamra-Shamandoura Ham Petrol Boru Hattı'nın 100 milyon dolarlık bir maliyetle açılışını gerçekleştirdi. Böylece limanın nakliye kapasitesi günde 1 milyon varil ham petrole yükselecek. Ayrıca Mısır Petrol Bakanlığı, 250 bin varillik ham petrol kapasitesini 1,5 milyona çıkaran yeni bir depo kurulduğunu bildirdi.¹⁰⁷

Libya'da Halife Hafter'in, ülkede petrol ihracatına yönelik ablukayı aylar sonra kaldırdığı bildirildi.¹⁰⁸ Şimdilik, limanlardaki açılış sadece elektrik şebekeleri sağlamak ve altyapıyı, rezervuarları ve boru hatlarını korumak için depolanan hidrokarbonların kullanımını içerecek. Ancak Libya'nın ham petrol üretiminin büyük bir kısmının yeniden başlatılması konusu belirsizliğini koruyor.¹⁰⁹

Libya Ulusal Petrol Şirketi (NOC) Başkanı Mustafa Sanalla, Alman Dışişleri Bakanı Heiko Maas ile bir araya geldi. NOC'un yönetim kurulu üyeleri ve şirketin diğer üst düzey personelinin de yer aldığı toplantıda NOC, ortak ilişkiler, petrol tesislerine yönelik ablukalar ve Almanya'nın Libya krizini çözme çabaları gibi bir dizi konunun tartışıldığını belirtildi.¹¹⁰

Libya'dan Greenstream Boru Hattı aracılığıyla İtalya'ya giden doğal gaz ithalatı, yaşanan yavaşlamanın ardından tekrar artış göstermeye başladı. NOC, doğu sahalarındaki düşük üretim yüzünden gazla çalışan elektrik santrallerini çalışır durumda tutmak için Greenstream'i tedarik eden batı sahalarından üretilen doğal gazı doğuya yönlendirmek zorunda kalmış olabileceği belirtildi.¹¹¹

Yüzer Tek Şamandıra Bağlama Ünitesi (denizden tankerlere, limana yanaşmadan yükleme yapmaya yarayan ünite), Sirt Oil Company için Brega Limanı'na geldi. Yeni ünite günde 600 ila 650 bin varil ham petrol yüklenmesine imkân sağlayacak.¹¹²

Suudi Arabistan, Ürdün ile elektrik şebekesi ara bağlantı projesi için bir mutabakat zaptı imzaladı. Bu proje Krallık'ın 2030 Vizyonu'nun yürütme programlarında yer alıyordu.¹¹³

Suudi Arabistan'ın, Chevron Suudi Arabistan (SAC) ile Krallık ve Kuveyt arasındaki Tarafsız Bölge ile ilgili bir anlaşmayı onayladığı bildirildi.¹¹⁴

Aramco petrol üretim kapasitesini 12 milyon varil/günden 13 milyona çıkarma çalışmalarını sürdürdüğünü doğruladı.¹¹⁵

Aramco, Çin'de 10 milyar dolarlık bir rafinaj ve petrokimya kompleksi inşa etme anlaşmasını askıya aldı. Kararın arkasında ise belirsiz piyasa görünümü olduğunu belirtildi.¹¹⁶

Irak Petrol Bakanlığı yaptığı açıklamada, Irak'ın Norveçli gemi yapımcısı Batservice Mandal ile her biri 30.000 ton kapasiteli iki petrol tankerinin inşası konusunda anlaşmaya vardığını bildirdi.¹¹⁷

Qatar Petroleum, Angola'nın ulusal petrol şirketi Sonangol ve Total ile Angola'nın Block 48 açık deniz hidrokarbon sahasında %30 iştirak hissesini satın almak için bir anlaşma imzaladığını bildirdi.¹¹⁸

Irak Başbakanı yaptığı açıklamada, beş ayrı ABD firması arasında enerji anlaşmalarının imzalandığını bildirdi. Honeywell ile Irak'ın yerel enerji talebini karşılamak için yerli gaz kaynaklarının işlenmesini ve kullanılmasını daha da artıracak olan Ar Ratawi Gaz Projesi, General Electric ile Dhi Qar ve Samawah elektrik santrallerine kombine çevrim ünitelerinin eklenmesi ve güçlendirme konusunda iş birliği dâhil olmak üzere Irak'ta elektriğe güvenilir erişimi artırmaya yardımcı olacak bir yapılanma; Stellar Energy ile türbin giriş havası soğutma teknolojisinin kullanılarak enerji sektörü verimliliğini %30'a kadar artıracak bir ön uç mühendislik ve tasarım anlaşması; Baker Hughes ile gazdan enerjiye geçiş fırsatları ve ABD petrol sahası hizmet ve ekipmanlarının konuşlandırılması için ve son olarak Chevron ile Dhi Qar Eyaletinde bir keşif, geliştirme ve üretim için anlaşmalar imzalandığı belirtildi.¹¹⁹

Irak'ta temmuz ayında IKBY bölgesinden yapılan üretim de dâhil olmak üzere petrol üretimi, haziran ayına kıyasla sabit kaldı dolayısıyla ülke OPEC + kesintilerine uyum hedefini bir kez daha tutturamadı. Bağdat'ın mayıs ve haziran aylarında yapmış olduğu aşırı üretimi telafi etmesi gerekiyordu.¹²⁰

Suriye'deki petrol kirliliği, 2011 yılında petrol altyapısına zarar veren ve rakip güçlerin kilit hidrokarbon alanlarının kontrolü üzerinde rekabet ettiği bir iç savaşın başlangıcından bu yana artan bir endişe hâline geldi. Hollanda barış örgütü PAX'e göre, Suriye kökenli Kürt grupların kontrolündeki kuzeydoğuda Hashat eyaletindeki Rmeilan Petrol Sahası'nda büyük bir depolama tesisi özellikle endişe verici durumda.¹²¹

GKRY, temmuz ayında AB tarafından finanse edilen Cynergy Yüzer Depolama ve Yeniden Gazlaştırma Ünitesi (FSRU) ve LNG terminali projesi sayesinde 2022'den itibaren adaya ilk gazı getirerek enerjinin çeşitlendirilmesini, ayrıca daha fazla arz güvenliği sağlamayı planlıyor.¹²²

Saudi Basic Industries Corp. (SABIC) tahvil ihracı dzenlemek için bankaları belirlediğini bildirdi. Gerçekleştirilecek işlemin büyük olasılıkla 1 milyar dolardan fazla bir ihracatı içereceği açıklandı. SABIC, ikinci çeyrekte 2,2 milyar riyal (586,62 milyon dolar) net zarar etmişti.¹²³

İran Enerji Bakanı yaptığı açıklamada, ülkenin elektrik ihracatının %30 byme kaydettiğini açıkladı.¹²⁴

KAYNAKÇA

- 1 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/us-russia-welcome-invitation-to-attend-syria-talks/1947466>
- 2 <https://www.middleeastmonitor.com/20200819-us-envoy-russia-not-serious-about-finding-political-solution-in-syria/>
- 3 <https://sputniknews.com/world/202008201080229342-us-imposes-syria-related-sanctions-on-6-people-including-assads-press-officer/>
- 4 <https://www.middleeasteye.net/news/syria-russia-hmeimim-air-base-expand>
- 5 <https://www.thenational.ae/world/europe/rafik-hariri-killing-son-will-not-rest-until-punishment-is-carried-out-as-hezbollah-member-is-convicted-1.1065111>
- 6 <https://www.cbsnews.com/news/syria-war-deadly-clash-between-us-and-syrian-forces-qamishli-checkpoint-airstrike-today-2020-08-17/>
- 7 <https://tass.com/emergencies/1191115>
- 8 <https://apa.az/en/asia-news/Three-rockets-strike-US-base-in-Syria's-Deir-Ez-Zor-328361>
- 9 <https://www.syriahr.com/en/180111/>
- 10 <https://www.syriahr.com/en/180232/>
- 11 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/syrias-idlib-records-first-coronavirus-death/1946774>
- 12 <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-russia-hold-25th-joint-patrol-in-northern-syria/1944507>
- 13 <https://sputniknews.com/middleeast/202008171080193683-turkish-military-hit-by-explosion-during-joint-patrol-with-russian-troops-in-syrias-idlib/>
- 14 “Irak Başbakanı Kazimi, ABD ziyareti öncesi İran Kudüs Güçleri Komutanı ile görüştü iddiası.” *Basnews*, 17 Ağustos 2020. <http://www.basnews.com/tr/babat/626751>
- 15 “Trump-Kazimi görüşmesi öncesinde ABD’den Irak’a yardım.” *Şarkul Avsat*, 20 Ağustos 2020. <https://turkish.aawsat.com/home/article/2458901/trump-kazimi-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fmesi-%C3%B6ncesinde-abdden-iraka-yard%C4%B1m>
- 16 “İraç PM, US Secretary of State Meet to Discuss “Strategic Dialogue”. *Basnews*, 20 Ağustos 2020. 26 <http://www.basnews.com/en/babat/627594>
- 17 “US urges Baghdad to reach budget deal with KRG”. *Kurdistan24*, 20 Ağustos 2020. <https://www.kurdistan24.net/en/news/b3f9265e-ac9f-41ef-b97f-c65ca1cf7a1c>
- 18 “Trump, Kazimi ile görüşmesinde ABD askerlerinin Irak’tan hızlı şekilde çıkarılacağını söyledi”. *Anadolu Ajansı*, 20 Ağustos 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-kazimi-ile-gorusmesinde-abd-askerlerinin-iraktan-hizli-sekilde-cikarilacagini-soyledi/1948301>
- 19 “Kanun Devleti Koalisyonu: Kazimi yabancı güçlerin ülkede kalmasına izin verirse...”. *Türkmen Basın Ajansı*, 20 Ağustos 2020. <https://www.tbajansi.com/kanun-devleti-koalisyonu-kazimi-yabanci-guclerin-ulkede-kalmasına-izin-verirse/>

- 20 "Iraqi authorities disclose details about Basra assassinations". *Shafaq News*, 20 Ağustos 2020. <https://shafaaq.com/en/Iraq-News/Iraqi-authorities-disclose-details-about-Basra-assassinations>
- 21 "Female protest leader gunned down in Iraq's Basra". *Middle East Monitor*, 19 Ağustos 2020. <https://www.middleeastmonitor.com/20200819-female-protest-leader-gunned-down-in-iraqs-basra/>
- 22 "Irak'ta gösterilere öncülük eden kadın aktivistin öldürülmesinin yankıları sürüyor". *Rudaw*, 20 Ağustos 2020. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/20082020>
- 23 "Basra kentinde göstericiler parlamento temsilciliğini ateşe verdi". *Rudaw*, 21 Ağustos 2020. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/210820201>
- 24 "Koalisyon Tacı Askeri Üssü'nü teslim etti." *Kurdistan24*, 23 Ağustos 2020. <https://www.kurdistan24.net/tr/news/698c1021-1593-436d-b9fd-8af2970adb0f>
- 25 "Bağdat Uluslararası Havalimanı yakınlarında roketli saldırı". *Şarkul Avsat*, 19 Ağustos 2020. <https://turkish.aawsat.com/home/article/2456631/ba%C4%9Fdat-uluslararası%C4%B1-havaliman%C4%B1-yak%C4%B1nlar%C4%B1nda-roketli-sald%C4%B1r%C4%B1>
- 26 "The Parliamentary Finance Committee announces the government reform paper deadline". *Shafaq News*, 20 Ağustos 2020. <https://www.shafaaq.com/en/Iraq-News/The-Parliamentary-Finance-Committee-announces-the-government-reform-paper-deadline>
- 27 "Türkiye'den Irak'a yük taşıyan tır ve kamyonların sürücülü geçişi yeniden başladı". *Türkmeneli Haber*, 19 Ağustos 2020. <http://www.turkmenelihaber.net/irak/item/18778-turkiye-den-irak-a-yuk-tasiyan-tir-ve-kamyonlarin-suruculu-gecisi-yeniden-basladi.html>
- 28 "Irak: İran'dan gelen su seviyesi azaldı". *Şarkul Avsat*, 22 Ağustos 2020. <https://turkish.aawsat.com/home/article/2462966/irak-i%CC%87ran%E2%80%99dan-gelen-su-seviyesi-azald%C4%B1>
- 29 "Iraq's Coronavirus Tally at Alarming Level: WHO". *The Baghdad Post*, 19 Ağustos 2020. https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/49334/Iraq-s-Coronavirus-Tally-at-Alarming-Level-WHO?__
- 30 "Basra'da tıp doktoru olan aktivist öldürüldü.", *Türkmen Basın Ajansı*, 24 Ağustos 2020. <https://www.tbajansi.com/basrada-tip-doktoru-olan-aktivist-olduruldu/>
- 31 "Irak Parlamentosu Başkanı'ndan uluslararası topluma çağırısı". *Kurdistan24*, 22 Ağustos 2020. <https://www.kurdistan24.net/tr/news/aad9b514-7f56-4f4a-8009-610f6ec09cb0>
- 32 "Fotoğraflarla Kerbelâ'da Aşure hazırlığı." *Kurdistan24*, 22 Ağustos 2020. <https://www.kurdistan24.net/tr/news/a3f9a473-23fd-4d9c-b6de-da99c53e9a4e>
- 33 <https://shafaaq.com/ar/أمن/وثيقة-الكاطمي-يوافق-على-فتح-4-مراكز-تنسيق-مني-مشترك-مع-كوردستان>
- 34 <https://baghdadtoday.news/ar/news/128415/شرطة-كردستان-تتمركز-بقري>
- 35 <https://twitter.com/kerkuknet/status/1297453132021104646?s=20>
- 36 <https://www.rudaw.net/arabic/kurdistan/190820201>

- 37 <https://www.facebook.com/turkmenadalet/posts/2725011811078495>
- 38 <https://takadum-news.com/الحداد-يدعو-الى-مراعاة-التوازن-والعدا/>
- 39 https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3155435964511451&id=1060696793985389
- 40 <http://turkmenlihaber.net/turkmeneli/item/18715-kerkuk-un-havice-ilcesinde-6-deas-li-terrorist-tutuklandi.html>
- 41 <http://turkmenlihaber.net/turkmeneli/item/18834-kerkuk-te-96-kiside-daha-koronavirus-tespit-edildi-7-kisi-vefat-etti.html>
- 42 <http://skurd.net/>
- 43 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=8484&mapid=1>
- 44 <https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=176093>
- 45 https://hawlati.co/page_detail?smart-id=15487
- 46 https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=6488
- 47 <https://www.awene.com/detail?article=33537>
- 48 <http://www.jamikurdi.com/>
- 49 <https://www.awene.com/detail?article=33548>
- 50 <https://www.kurdistan24.net/so/news/7837cff0-fbeb-49b6-85b4-ad767843b959>
- 51 <https://www.kurdistan24.net/so/default>
- 52 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suudi-arabistan-veliaht-prensi-bin-selmanin-rusyayi-suriyeye-mudahaleye-cagirdigi-iddia-edildi/1943991>
- 53 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistan-ile-cin-arasindaki-nukleer-gorusmeler-israili-rahatsiz-etti-510518.html>
- 54 <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2020/08/20/suudi-arabistan-ve-iraktan-petrol-aciklamasi>
- 55 <https://www.middleeastmonitor.com/20200821-saudi-arabia-fires-officials-of-major-tourism-projects-over-corruption/>
- 56 <https://www.middleeastmonitor.com/20200820-uae-to-establish-embassy-in-tel-aviv/>
- 57 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/baenin-israildeki-buyukelciligi-tel-avivde-olacak-/1948239>
- 58 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-veliaht-prensinin-danismani-dahlan-hakkinda-kirmizi-bulten-talebi/1947909>
- 59 <https://www.middleeastmonitor.com/20200819-us-imposes-iran-related-sanctions-on-uae-based-companies/>
- 60 <https://www.reuters.com/article/us-israel-emirates-airlines/netanyahu-says-israel-preparing-for-direct-flights-to-uae-over-saudi-arabia-idUSKCN25D1A4>
- 61 <https://www.middleeastmonitor.com/20200817-yemenis-demonstrate-against-uae-backed-stc-and-normalisation/>

- ⁶² <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yemende-bae-destekli-milisler-ile-hukumet-gucleri-arasinda-catisma/1945032>
- ⁶³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yemen-cumhurbaskani-yardimcisi-bm-guvenlik-konseyinin-husilere-karsi-sessizligi-baris-sansini-zorlastiriyor/1946170>
- ⁶⁴ <https://www.middleeastmonitor.com/20200819-yemen-envoy-calls-on-uae-to-stop-supporting-separatists/>
- ⁶⁵ <https://www.middleeastmonitor.com/20200817-yemens-remaining-jews-to-be-transferred-to-uae-following-israel-deal/>
- ⁶⁶ <https://www.middleeastmonitor.com/20200817-rights-group-yemen-detainees-being-tortured-in-saudi/>
- ⁶⁷ <https://www.ttgasia.com/2020/08/21/qatar-airways-reinstates-more-flights/>
- ⁶⁸ <https://www.ttrweekly.com/site/2020/08/qatar-tots-up-refund-bill/>
- ⁶⁹ <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-katar-ve-libya-aras%C4%B1nda-%C3%BC%C3%A7l%C3%BC-askeri-anla%C5%9Fma/a-54610584>
- ⁷⁰ <https://sputniknews.com/middleeast/202008211080232982-qatar-expresses-support-for-palestine-amid-israeli-uae-peace-agreement/>
- ⁷¹ <https://gulfnnews.com/world/gulf/kuwait/kuwait-cant-pay-salaries-beyond-october-minister-tells-parliament-1.1597852565530>
- ⁷² <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2916579&Language=en>
- ⁷³ <https://gulfnnews.com/world/gulf/kuwait/kuwait-delays-security-campaigns-to-arrest-120000-expats-1.73332890>
- ⁷⁴ <https://timesofoman.com/article/3018267/oman/government/here-is-the-list-of-new-ministers-of-oman>
- ⁷⁵ <https://www.middleeasteye.net/news/oman-foreign-minister-makes-phone-call-israel-after-uae-deal>
- ⁷⁶ <https://www.bna.bh/en/BahrainwelcomesSpecialTribunalforLebanonsrulingonassassinationofformerPremierHariri.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDkn%2bFUGkYb9nglp6quNZVyg%3d>
- ⁷⁷ <https://www.bna.bh/en/BahrainwelcomesceasefireinStateofLibya.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDp%2fPbVku14En92HTRrQ4ZCU%3d>
- ⁷⁸ <https://www.bna.bh/en/TheNationalMedicalTaskForceforCombattingtheCoronavirus10dayquarantineuponarrivaltobeliftedcompulsoryCOVID19testingforallincomingpassengerswillremainintact.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDincvnm7mKpULTKTQBTrZ8U%3d>
- ⁷⁹ <https://www.bna.bh/en/EducationMinistryschoolyeartostartinSeptember.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDuOWje6BIKfuUp%2fcbourquE%3d>
- ⁸⁰ <https://www.bna.bh/en/HealthMinistryVolunteersmaytakeinactivatedCOVID19vaccineatBIECC.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDITZ2ZtrxAceNzCM6h0%2fgXg%3d>

- ⁸¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misir-meclisi-yunanistan-ile-imzalanen-deniz-yetki- alanlari-anlasmagini-onayladi/1945031>
- ⁸² <https://www.arabnews.com/node/1721841/middle-east>
- ⁸³ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202008191042684789-misratada-turkiye-ve-katarin- us-kuracagi-iddiasi-hakkinda-misirdan-aciklama/>
- ⁸⁴ <https://www.egypttoday.com/Article/1/91053/Egypt%E2%80%99s-Sisi-meets-with-CEO-of- L%C3%BCrssen-for-shipbuilding>
- ⁸⁵ <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/378216/- .aspx>
- ⁸⁶ <https://www.middleeastmonitor.com/20200817-turkey-qatar-dms-on-a-joint-visit-to-libya/>
- ⁸⁷ <https://twitter.com/GermanAmbLBY/status/1295603482179887104>
- ⁸⁸ <https://www.yenisafak.com/dunya/son-dakika-darbeci-hafter-aylardir-devam-eden-petrol- uretimine-uyguladigi-blokaji-kaldirdi-3553654>
- ⁸⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-basbakani-serrac-ulkede-ateskes-ilan-etti/1948877>
- ⁹⁰ <https://www.haber7.com/dunya/haber/3006603-libyadan-turkiye-ve-katara-tesekkur>
- ⁹¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransa-cumhurbaskani-macron-libya-basbakani-serraci- paris-davet-etti/1950963>
- ⁹² <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nahda-hareketi-tunusta-israil-ile-normallesme-adimina- verilen-tepkiden-memnun/1948424>
- ⁹³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunus-meclis-baskani-ve-nahda-hareketi-lideri-gannusi- teknokrat-hukumete-karsiyiz/1950873>
- ⁹⁴ <https://www.middleeastmonitor.com/20200822-tunisia-presidency-denies-plot-to- assassinate-kais-saied/>
- ⁹⁵ <https://www.tap.info.tn/en/Portal-Politics/12998295-tunisia-welcomes>
- ⁹⁶ <https://www.libyaobserver.ly/inbrief/algeria-offers-inclusive-comprehensive-dialogue- between-libyan-parties-include-all-players>
- ⁹⁷ <https://www.tsa-algerie.com/coup-detat-au-mali-lalgerie-reagit/>
- ⁹⁸ <https://www.tsa-algerie.com/tebboune-met-fin-aux-fonctions-des-generaux-lachkhem-et- akroum/>
- ⁹⁹ <https://www.france24.com/en/20200823-algeria-chafes-against-eu-trade-deal-as-deadline- looms>
- ¹⁰⁰ <https://www.aa.com.tr/en/africa/libyan-official-agrees-to-meet-pro-haftar-leader-in- morocco-/1947209>
- ¹⁰¹ <https://www.mapnews.ma/en/actualites/politics/morocco-signs-two-cooperation- agreements-chinese-group-cnbg-clinical-trials>
- ¹⁰² <https://www.bladi.net/forces-royales-air-le-maroc-recoit-bientot-24-nouveaux-chasseurs- f-16,72965.html>

- 103 <https://www.energymixreport.com/nigeria-others-in-focus-as-opee-meets/>
- 104 <https://financialpost.com/pmn/business-pmn/oil-steady-as-chinas-plans-to-boost-u-s-imports-counters-tensions>
- 105 <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Russia-Overtakes-Saudi-Arabia-To-Become-Second-Largest-Oil-Producer.html>
- 106 <https://www.aa.com.tr/en/energy/natural-gas/giant-gas-discovery-in-black-sea-marks-new-era-for-turkey/30292>
- 107 <https://english.mubasher.info/news/3685450/Egypt-inaugurates-100m-marine-crude-oil-pipeline/>
- 108 <https://www.aa.com.tr/en/africa/libya-haftar-lifts-blockade-on-oil-production/1946184>
- 109 <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/oil/081920-uncertainty-looms-in-libya-as-pfg-allows-eastern-oil-ports-to-reopen>
- 110 https://www.rigzone.com/news/libya_noc_chairman_meets_german_minister-20-aug-2020-163071-article/
- 111 <https://www.argusmedia.com/en/news/2134148-italys-libyan-gas-imports-step-up>
- 112 <https://www.libyaherald.com/2020/08/17/floating-single-buoy-mooring-arrives-for-sirt-oil-company-at-brega-port/>
- 113 <https://www.eyefriyadh.com/news/details/1597627236->
- 114 <https://www.newsbreak.com/news/2043133709660/saudi-approves-agreement-with-saudi-arabian-chevron-on-neutral-zone>
- 115 <https://www.resilience.org/stories/2020-08-17/the-energy-bulletin-weekly-17-august-2020/>
- 116 <https://thefrontierpost.com/saudi-aramco-suspends-10bn-china-oil-refinery-venture/>
- 117 <https://www.reuters.com/article/us-iraq-oil-tanker/iraq-agrees-oil-tanker-deal-with-norways-batservice-mandal-minister-idUSKCN25E0ZW>
- 118 [https://af.reuters.com/article/angolaNews/idAFL8N2FK47Y#:~:text=DUBAI%2C%20Aug%2018%20\(Reuters\),in%20a%20statement%20on%20Tuesday.](https://af.reuters.com/article/angolaNews/idAFL8N2FK47Y#:~:text=DUBAI%2C%20Aug%2018%20(Reuters),in%20a%20statement%20on%20Tuesday.)
- 119 <https://www.energy.gov/articles/secretary-brouillette-participates-official-visit-iraqi-delegation>
- 120 <https://www.resilience.org/stories/2020-08-17/the-energy-bulletin-weekly-17-august-2020/>
- 121 <https://energy.economictimes.indiatimes.com/news/oil-and-gas/black-waters-oil-spills-pollute-northeast-syria-creeks/77118591>
- 122 <https://www.petroleum-economist.com/articles/midstream-downstream/lng/2020/cyprus-eyes-natural-gas-era>
- 123 <https://www.nasdaq.com/articles/saudi-arabias-sabic-picks-banks-for-dollar-bond-sources-2020-08-18>
- 124 <https://en.mehrnews.com/news/162319/Iran-s-electricity-exports-hit-30-growth-Energy-min>